דוח תמצית מחקר העמקה
הצעירים בחברה הבדואית בנגב

פרופ' איל יניב, איילת ספיר, יואב סוקה, יניר שמעון
מכון מחקר+ זוויות דיאלוג חכם

המחקר הוא חלק מסדרת מחקרי אפקטיביות ומחקרי העמקה
אשר בוצעו בשיתוף האגף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב
אודות החלטת ממשלה 1279 - תוכנית חומש לפיתוח כלכלי חברתי
בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב 2022 – 2026.

אוגוסט 2025 ט.ל.ח

מכון מחקר+ זוויות דיאלוג חכם
טלפון: 054-3603636; 054-2006185
office@muniplus.co.il | muniplus.co.il

אב תשפ"ה | אוגוסט 2025

תקציר מנהלים

מחקר זה בוחן את מצבם של צעירים וצעירות בגילאי 18-24 בחברה הבדואית בישראל. המחקר מתמקד בשלושה צירים מרכזיים: השכלה, תעסוקה ופשיעה, ובוחן את האקוסיסטם של תוכניות ההעצמה הקיימות ואת התאמתן לצרכי האוכלוסייה.

הגיל הנחקר - 18 עד 24 - מאופיין במעבר קריטי מילדות לבגרות. בתקופה זו צעירים מתמודדים עם חיפוש זהות, מעבר למגורים עצמאיים, תחילת לימודים, כניסה לשוק העבודה והקמת משפחה. נתוני האיחוד האירופי מצביעים על כך ש-24.5% מהצעירים בגילאי 18-24 נמצאים בסכנת עוני והדרה חברתית. המצב קשה במיוחד בקרב צעירים ממשפחות בעלות השכלה נמוכה והיוצאים לעולם העבודה עם חסמים משמעותיים.

קיים קשר חזק בין רמת השכלה לאפשרויות תעסוקה ולהכנסות עתידיות. בני משפחות מוחלשות נמצאים בסיכון גבוה יותר להיות ללא השכלה או תעסוקה. גישה לחינוך על-יסודי חינמי מהווה מנוף מרכזי לשיפור מצבם.

הצעירים והצעירות בחברה הבדואית בישראל, השייכים לאחת האוכלוסיות המוחלשות במדינה, ניצבים בפני מעבר מורכב אל עולם הבגרות, המתאפיין בשאיפה לעצמאות ובחיפוש עצמי. הם מתמודדים עם אתגרים ייחודיים שמקורם במבנה התרבותי, החברתי והכלכלי של החברה הבדואית, כולל נטייה להקמת משפחה בגיל צעיר, חסמים בהשלמת השכלה גבוהה, סיכון לעוני ולהדרה חברתית, ופער דיגיטלי. מאפיינים אלה משפיעים על יכולתם להשתלב בשוק העבודה, לשפר את מעמדם, ולהימנע מהידרדרות למצבי סיכון, ומדגישים את הצורך בתוכניות העצמה מותאמות ובמדיניות ממשלתית ממוקדת לטובת שילוב מיטבי בחברה הישראלית.

המדינה והחברה האזרחית מפעילות תוכניות חינוכיות ותעסוקתיות לצמצום פערים בקרב צעירים בדואים, במטרה לקדם השכלה, תעסוקה, שלומות והשתלבות מיטבית בחברה. מחקר זה עורך בדיקה מעמיקה של הצעירים בחברה הבדואית , מסווג אותם לאשכולות המתאימים לצירים שנבחנים ובוחן את התאמת התוכניות לאשכולות אלה ומצביע על אשכולות עבורם חסרים פתרונות מותאמים ומהצד השני על אשכולות אשר יכולים לסייע במינוף הפוטנציאל והעצמת הצעירים.

המחקר מבוסס על שילוב של נתונים כמותיים (שהתקבלו באמצעות חוק חופש המידע) ואיכותניים (ראיונות עמוקים עם בעלי עניין מתחומי הממשל, האקדמיה, המגזר השלישי והצעירים עצמם).

מסקנות המחקר מצביעות על כך שאשכול המשכילים והמועסקים הוא האשכול החזק בחברת הצעירים הבדואים ויכול לסייע במשיכה של החברה קדימה. אשכול חזק נוסף המקבל סיוע מהתוכניות הם הצעירים והצעירות שנמצאים במסלול ההשכלה גם עם עדיין לא השתלבו בתעסוקה. יחד עם זאת שילוב של צעירים אלה בעולמות התעסוקה דורש התייחסות ייחודית של תוכניות שונות מהמוצעות היום. אשכול המועסקים ללא השכלה, מקבל היום מענה מתוכניות ממשלתיות אולם יש צורך בהרחבת היקף הפעילות.

שני האשכולות הקריטיים בשל מידת הסיכון בהם הם האשכולות של הצעירים וצעירות שאינם מועסקים ואינם במסלולי השכלה. אשכול אחד הוא זה שמוגדר חסר מעש אך לא התדרדר לפשיעה, ואשכול נוסף הוא אשכול הצעירים שכבר פגשו את מערכות החוק. על אף קיומן של תוכניות המטפלות בצעירים וצעירות אלה הנמצאים בסיכון, הם אינן מצליחות להקיף את כל האוכלוסיה ונדרשים פה מענים נוספים הן לתת קבוצות באשכולות אלה והן באופן רחב.